

Algunes pronominalitzacions

ALBERT JANÉ (Institut d'Estudis Catalans)

La norma bàsica que regula la representació per mitjà d'un dels dos pronoms adverbials, *en* o *hi*, dels complements del verb regits per una preposició, estableix que amb el pronom *en* es representen o pronominalitzen els complements regits per la preposició *de*, i amb el pronom *hi* els complements regits per les altres quatre preposicions àtones, és a dir, *a*, *en*, *amb* i *per*. Però hi ha alguns verbs que no s'ajusten a aquesta norma, la qual, per tant, no es pot pas aplicar d'una manera mecànica.

Un cas important que, només aparentment, contradia aquesta norma, és el de la representació pronominal de les locucions adverbials iniciades amb la preposició *de*, car aleshores no es tracta, pròpiament, d'una preposició regida pel verb:

- [1] Semblava que anava de corcoll, però no hi anava pas.
- [2] Ens deia que no caiguéssim d'esquena i hi va caure ell.
- [3] Si mira de reüll o no hi mira és cosa seva.

Que les frases verbals d'aquests exemples no s'analitzin com un verb seguit d'una locució adverbial sinó com una locució verbal, *anar de corcoll*, *caure d'esquena*, *mirar de reüll*, no és sinó una qüestió teòrica que no afecta el que acabem d'exposar.

Els verbs *tardar* i *trigar*, que són generalment intercanviables, demanen, gairebé sempre, un complement introduït per la preposició *a*, el qual, doncs, semblaria possible de representar per mitjà del pronom *hi*. Però aquesta pronominalització no sol tenir lloc, segurament perquè es tracta de dos verbs semànticament plens, és a dir, amb un significat que, en certa manera, ja inclou el de l'infinitiu que regeixen (normalment, *venir*, *arribar* o *fer*):

- [4] Ja havia d'haver arribat, però encara tardarà.
- [5] Tant si triga a venir com si no triga l'haurem d'esperar.

Amb d'altres verbs, és possible la seva representació anafòrica per mitjà del proverbi *fer-ho*:

- [6] Ja s'havien decidit a comprar-ho, però triguen a fer-ho.

Un cas semblant és el del verb *dignar-se*, del qual depèn sempre un infinitiu, directament o introduït per la preposició *a*, el qual en cap cas no és substituïble per un pronom, però sí, també, per *fer-ho*:

- [7] Ens havien de respondre, però no és van dignar.
- [8] El dia que es dignin fer-ho ja ens diran alguna cosa.

De fet, no és desentencat de considerar el verb *dignar-se* com un verb més aviat modal, amb un funcionament anàleg al del verb *començar*.

En el cas del verb *entendre* observem, simplement, un ús incorrecte. Aquest verb, usat intransitivament, demana un complement introduït per la preposició *en*, reduïble, regularment, al pronom *hi*:

- [9] Sempre parla de política, però no hi entén.

El fet, però, que molts hagin alterat, indègudament, el règim preposicional d'aquest verb, amb el canvi de *en* per *de*, fa que, com a conseqüència, representin el complement per mitjà del pronom *en*. Aquest complement, doncs, s'ha de representar sempre per mitjà del pronom *hi*. I creiem que, encara que obeint a la pressió de l'ús s'arribés mai a admetre *entendre de* per *entendre en*, la pronominalització s'hauria de mantenir inalterada.

L'ús pronominal del verb *tractar*, és a dir, *tractar-se*, és molt especial. Hi veiem una lexicalització del pronom *es* impersonal (gosiem dir del pronom *es* subjecte, encara que alguns tractadistes molt il·lustres rebutgin aquesta anàlisi), que ha fet passar, insensiblement, una construcció com *En aquest capítol es tracta dels accents* de «... hom tracta dels accents» a «... és qüestió dels accents». Potser, en el primer cas, seria encara possible de representar el complement, introduït per la preposició *de*, per mitjà del pronom *en*. Però generalment es recorre a perífrasis pronominals, especialment d'*això*:

- [10] Diu que hauríem de treballar més, però ara no es tracta d'això.
- [11] Ho tindrem en compte, suposant que es tracti del mateix cas.

Comparem l'exemple anterior amb un d'anàleg amb un verb com és ara *pensar*:

- [12] Ho tindrem en compte, suposant que hi pensem.

Els complements introduïts per la preposició *per* es poden representar, solament en alguns casos determinats, pel pronom *hi*, però hi ha molts verbs i frases verbals que rebutgen decididament aquesta representació:

- [13] Diu que treballa per la pàtria. També hi treballem nosaltres.
- [14] Què heu fet, vós, per la pàtria? No heu fet res.

Observem que el mateix complement, introduït per la preposició *per*, que en [13] és substituït pel pronom *hi*, el trobem sobreentès en [14].

Fins i tot hi ha alguns verbs que amb un mateix significat tenen també un comportament diferent pel que fa a la representació per mitjà del pronom *hi* del complement introduït per la preposició *per*:

- [15] Vull dir que no s'hi encaparrí, mossèn Llorenç, pel natural d'en Jordi (Josep Pous i Pagès, *La vida i la mort d'en Jordi Fragonals*).

Dos verbs que es poden usar amb el mateix valor que *encaparrar-se* són *amoïnar-se* i *preocupar-se*, i tots dos demanen un complement introduït per la mateixa preposició. Però solament el primer té la mateixa aptitud per a una representació pronominal anàloga. En canvi, *preocupar-se* sembla que més aviat la rebutja, i construiríem la mateixa preposició amb el complement sobreentès:

- [16] Vull dir que no es preocupi, mossèn Llorenç, pel natural del noi. ♦